

Hendrik VANGASSEN

In memoriam Dr. H. Vangassen

De laatste jaren woonde dr. H. Vangassen om gezondheidsredenen de wintervergaderingen van de Commissie niet meer bij. Wij beschouwden die afwezigheid als het gevolg van een te begrijpen voorzichtigheid, maar maakten er ons toch niet erg ongerust om, niet alleen omdat wij dr. Vangassen met zijn innemende en zachte vriendelijkheid toch regelmatig op onze andere vergaderingen konden ontmoeten, maar vooral omdat wij wisten hoe actief hij nog aan 't werk was. Dat bewezen zijn geregeld verschijnende wetenschappelijke publikaties. Pijnlijk werden wij dan ook getroffen, toen wij vernamen dat dr. Vangassen op 20 maart 1968 te Ninove overleden was.

Een belangrijk deel van dr. Vangassens wetenschappelijk werk is geconcentreerd op Ninove en de Denderstreek. Menigeen zal hem dan ook beschouwen als een geboren Ninovierter, maar dat was hij niet. Hij werd op 19 december 1896 in Mariakerke (Oostende) geboren (1). Met zijn ouders vertrok hij twee jaar later naar Adinkerke, waarvan hij het dialect later als zijn eigen dialect bleef beschouwen. Het gezin Vangassen ging een zevental jaren later in Komen wonen. De jonge Vangassen liep school te Veurne

(1) Deze gegevens werden ontleend aan de necrologie die prof. dr. W. Pée over dr. H. Vangassen schreef in *Taal en Tongval*, XX (1968), p. 1-5. — In *Het Land van Aalst*, XII (1960), p. 181-187 karakteriseerde prof. dr. F. van Coetsem *Het taalkundig werk van Dr. H. Vangassen*, waarbij een bibliografie tot 1960 wordt gegeven.

en te Menen. In 1917 brachten de oorlogsomstandigheden het gezin Vangassen naar Tiegem en Hekelgem. Een paar jaren later werd H. Vangassen onderwijzer in Ninove. Maar hij studeerde steeds verder en legde voor de Centrale Examencommissie de examens Germaanse filologie af. Het tweede doctoraatsjaar liep hij college aan de Vrije Universiteit te Brussel. Hij promoveerde er tot doctor met het proefschrift *De dialecten van Ninove en omstreken*, met 83 kaarten. Ongelukkig werd deze studie nooit gepubliceerd. We kunnen uit het onderwerp afleiden dat de jonge geleerde een reeds meer dan gewone belangstelling had voor het dialect van de stad waar hij zich was komen vestigen en waar hij zijn hele leven zou blijven wonen. Twee jaar later werd hij benoemd tot leraar aan het Koninklijk Atheneum te Vorst. Dat ambt is hij blijven uitoefenen tot hij gepensioneerd werd.

Kort nadat hij de doctorstitel had behaald, kwam dr. Vangassen in contact met prof. E. Blancquaert, van wiens hand in 1925 de *Dialect-atlas van Klein-Brabant* was verschenen. De steun die prof. E. Blancquaert heeft gekregen in de medewerking van dr. H. Vangassen is zeer groot geweest. Door zijn belangstelling voor de dialectgeografie en door zijn kennis van het dialect van Ninove en van de omliggende plaatsen werd dr. Vangassen in die tijd de ideale medewerker van prof. Blancquaert. Samen bewerkten ze *Zuid-Oost-Vlaanderen*, waarvan de atlas in 1930 uitkwam. Later nam dr. Vangassen ook nog de *Dialectatlas van Vlaamsch-Brabant* (1938) op zich. In totaal heeft dr. Vangassen voor de Reeks Nederlandse Dialectatlassen 236 opnamen op het terrein gemaakt.

Terecht was H. Vangassen ervan overtuigd dat aan de taalgeografie de nodige historische grondslag moest worden gegeven om de geografische verspreiding van de dialectische verschijnselen in verband te kunnen brengen met de

ontwikkeling van de dialekten. Zijn enorme werkkraft richtte hij nu op zijn nieuwe werkterrein : het archief. Oorspronkelijk was het zijn bedoeling te onderzoeken hoe het dialect van Ninove zich ontwikkeld heeft, maar meer en meer leerde hij bij zijn opzoekingen al de aspecten van de geschiedenis der stad Ninove kennen. De vruchten van dat werk zijn talrijke historische bijdragen in het tijdschrift *Het Land van Aalst* en vooral de twee delen *Geschiedenis van Ninove* (1948 en 1960), met respectievelijk 112 en 640 bladzijden.

In 1938 was H. Vangassen lid geworden van ons genootschap. In de eerste bijdrage die hij in de *Handelingen* (1) publiceerde, zocht hij een verklaring voor de naam *Ninove*. Op deze studie volgde een reeks bijdragen in *Het Land van Aalst* (2), waarin H. Vangassen de volledige toponymie van Ninove beschrijft. Bij de verklaring steunt hij op een groot aantal bewijsplaatsen uit verschillende archieven en op een degelijke kennis van het dialect. In deze bijdragen, die samen 80 blz. omvatten, worden een 250 toponiemen behandeld, waarbij ruim 64 % van de bewijsplaatsen dateren van vóór 1500, wat bewijst hoe uitzonderlijk rijk het oude materiaal is waarop H. Vangassen heeft gewerkt.

De taalgeograaf H. Vangassen verloochende zijn aard niet. Hij bleef niet bij het lokale, maar wilde onderzoeken welke beïnvloeding was opgetreden in het gebied dat hij oorspronkelijk wou onderzoeken. Daardoor breidde hij in alle stilte, zoals dat bij zijn karakter paste, zijn opzoekingen in de archieven verder uit. Hij verzamelde het

(1) *Twee plaatsnamen te Ninove*, in *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie*, XIX (1945), p. 205-215.

(2) I (1949), p. 21-25, 52-54 — VII (1955), p. 1-5 — VIII (1956), p. 214-230 — IX (1957), p. 98-110 — X (1958), p. 337-351 — XI (1959), p. 149-179.

oude taalmetaal van de steden in het vroegere hertogdom Brabant. Een eerste resultaat van zijn onverdroten spuurwerk was het artikel „Zullen” in het hertogdom Brabant (1), waarin hij bewees hoe uiteenlopend de ontwikkeling van *zullen* is geweest binnen de grenzen van het hertogdom. In twee andere artikels worden de *i* en de *a*: in het Mechels (2) in hun evolutie beschreven. We zien hier dr. Vangassen op zijn klassieke wijze aan het werk. Hij zoekt voor de huidige geografische verscheidenheid van het stadsdialekt en de dialekten uit de omgeving, eventueel ook voor reliktvormen, de bevestiging in de archiefgegevens die hij in zo'n rijke oogst door onverdroten spuurwerk heeft weten te verzamelen. Hoe breed dr. Vangassen de historische uitbouw van zijn opzoekingen heeft uitgebouwd, werd de wereld der Nederlandse filologie duidelijk, toen in 1954 het 887 blz. tellende werk *Bouwstoffen tot de historische taalgeografie van het Nederlands. Hertogdom Brabant* (3) verscheen. Deze ongewoon rijke verzameling metaal, dat oorspronkelijk werd geschreven in de Brabantse steden, bevat 25.000 excerpten uit ongeveer 600 rollen en registers, van het einde der 13^e eeuw tot de eerste helft der 17^e eeuw. Daarbij wordt voor elke stad een algemene karakteristiek gegeven van de verschillende spellingen. Verder probeert de auteur de klerken te identificeren en hun spellingeigenaardigheden te karakteriseren. Terecht hechte dr. Vangassen groot belang aan de dokumenten die door de stadsklerken waren geschreven. Vandaar de vele excerpten uit de stadsrekeningen. Met deze ongewoon rijke verzameling biedt de

(1) In *Album Dr. Jan Lindemans*, 1951, p. 355-362.

(2) *i* in het Mechels, in *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie*, XXVI (1952), p. 41-85. — *De Mechelse a*:, in *Taal en Tongval*, VI (1954), p. 164-167.

(3) Uitg. Belgisch Interuniversitair Centrum voor Neerlandistiek, Tongeren, 1954.

auteur voor een belangrijk deel van ons taalgebied de betrouwbare basis voor de historische studie van die taal.

Maar dr. Vangassen vergenoegde zich er niet mee excerpten te schikken en te publiceren. Hij gebruikte dat materiaal ook voor zijn dialectgeografisch onderzoek. Hij is de dialectenonderzoeker geweest die in een bijna ideale verbinding kennis van huidige dialecten en kennis van archiefmateriaal ineen kon verwerken. Dat bewijzen zijn acht artikelen *Aan de grens tussen Vlaanderen en Brabant* (1). Hierin wordt de huidige dialecttoestand in de Denderstreek beschreven, maar terzelfder tijd ontleedt dr. Vangassen er het oude archiefmateriaal van Ninove en van de andere drie Denderstreken, Dendermonde, Aalst en Geraardsbergen. Voor de historische studie van de dialecten in de Denderstreek hebben we dank zij het werk van dr. Vangassen nu grote zekerheid. Over enkele detailpunten zou men wel kunnen discussiëren, maar overtuigend heeft dr. Vangassen toch aangetoond hoe de Denderstreek steeds meer onder Brabantse invloed is komen te staan, vooral in de 15^e-16^e eeuw. Het valt in deze studies ook op dat dr. Vangassen zo maar niet lukraak een verschijnsel in de Denderstreek als Brabants bestempelt. Uit zijn rijke Brabantse materiaal weet hij steeds te putten om de toestand in het Brabants-Vlaamse overgangsgebied, dat de Denderstreek is, te vergelijken met die in Brabant.

Naast dit gedetailleerd onderzoek van de taalsituatie in de Denderstreek, in de huidige vorm en in de evolutie,

(1) Telkens gepubliceerd in de *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie*. — I. Ndl. *ei* en *ij*, in XXIX (1955), p. 209-241. — II. Ndl. *ui*, in XXXII (1958), p. 69-99. — III. Ndl. *oe* en *û* vóór *r*, in XXXIV (1960), p. 45-76. — IV. Umlaut en ontronding van Ndl. *u* in gesloten lettergreep, in XXXV (1961), p. 105-129. — V. Zullen, in XXXVI (1962), p. 49-82. — VI. Ndl. *ö* en *ü* in de dialecten *u*, in XXXVII (1963), p. 149-179. — VII. Ndl. *ö* vóór *r*, en VIII. Ndl. *eu*, in XXXVIII (1964), p. 39-79.

heeft dr. Vangassen ook nog andere taaltoestanden beschreven. In *Fonologische schakeringen in het Leuvens* (1) schetst hij de verschillen die het gewone dialect en het platte dialect te Leuven vertonen en waarvan hij ook uitingen vindt in oude spellingen. Natuurlijk heeft de onrustige archiefonderzoeker die dr. Vangassen was, ook veel interessante woorden gevonden. Dat blijkt o.m. uit de twee bijdragen *Lexicografische sprokkelingen* (2) en *Wig* (3). Dat hij ook buiten de Brabantse archieven aan het werk was geweest, bewees niet alleen het artikel *Uit Hasseltse bronnen* (4), waarin hij, steunend op eigen archiefonderzoek, de evolutie schetst van de Hasseltse klanken die overeenkomen met Ndl. *ie*, *ei* en *ij*, maar vooral de rijke materiaalverzameling die in 1964 werd gepubliceerd in *Bouwstoffen tot de historische taalgeografie van het Nederlands. Noordhollandse charters* (5), een verzameling van 453 charters uit de 14^e en de 15^e eeuw, geschreven in de Noordhollandse steden.

Wat een nauwkeurige analyse van de oude spellingen kan ontdekken, wanneer die verbonden wordt met een juist inzicht in de verschillen welke men kan waarnemen in de sociale dialectlagen, heeft dr. Vangassen duidelijk bewezen in zijn laatste studie „De Nederlandse *ij* te Amsterdam (XIVe-XVIIe eeuw)” (6). Hij toont er overtuigend aan dat Amsterdam reeds in de tweede helft van de 15^e eeuw diftongering van *i* > *ij* kende. Door dit bewijs wordt een genuanceerder beeld gegeven van het ontstaan van het huidige algemeen Nederlands : De Zuid-

(1) In *Album Blancquaert*, 1958, p. 169-174.

(2) In *Taal en Tongval*, IX (1957), p. 66-74.

(3) In *Taal en Tongval*, XVI (1964), p. 173-176.

(4) In *Taal en Tongval*, XIII (1962), p. 144-149.

(5) Uitg. Belgisch Interuniversitair Centrum voor Neerlandistiek. Tongeren, 1964.

(6) In eigen beheer, 1965.

nederlanders hebben op het einde der 16^e eeuw de diftongering niet ingevoerd, maar wel de autochtone diftongeringstendens in het Amsterdamse dialect versterkt.

Uit de dialectologie had dr. Vangassen zich ontwikkeld tot een van de beste kenners van het Middelnederlands in zijn verschillende lokale geledingen, zoals het uit de gelokaliseerde en gedateerde archiefgegevens gerekonstrueerd kan worden. Terecht werd de grote verdienste van dr. Vangassen op het gebied van de Middelnederlandse filologie erkend door de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde, die hem in haar openbare vergadering van 28 oktober 1964 de Dr. L. Willemsprijs toekende.

Wie betrokken is bij dialektonderzoek en de ontwikkeling van onze taal bestudeert, zal blijvend kunnen steunen op de vele resultaten van Dr. Vangassens werk, waarvan de waarde daardoor op de meest overtuigende wijze bewezen zal blijven.

V. F. VANACKER

